

Kiitämme ulkoministeriötä mahdollisuudesta osallistua sidosryhmäkonsultaatioon ja toimittaa kooste Kehityspoliittisen toimikunnan (KPT) jäsenten huomioista kansainvälisten taloussuhteiden ja kehitysyhteistyön selonteon valmisteluun. Huomiomme perustuvat KPT:n sihteeristöön tulleisiin kirjallisiin kommentteihin sekä 6.11. käytyyn Teams-keskusteluun.

Mandaattimme mukaisesti kiinnitämme huomiota kehityspoliittiseen vaikuttavuuteen, politiikka-alojen väliseen johdonmukaisuuteen sekä erityisesti kaupan ja kehityksen välisiin synergioihin, joiden rakentamiseen uusi selonteko tarjoaa erinomaiset puitteet.

Yleistä huomioitavaa selontekovalmistelussa

Hallitusohjelman linjaus kansainvälisten taloussuhteiden ja kehityksen osalta mahdollistaa laaja-alaisen, kahden politiikka-alan yhteyksien tarkastelun. Vienninedistäminen tulisi nähdä osana tätä kokonaisvaltaista yhtälöä, johon kuuluu olennaisesti kauppapolitiikka sekä investoinnit (ml. Suomen kestävän kehityksen rahoitussuunnitelman (2022) toimeenpano ja kestävän kehityksen investoinnit (KPT 2022)).

Geopoliittisesti herkinä aikoina kansallisten intressien turvaamisen lisäksi vastuullinen kauppa- ja kehityspoliitiikka rakentavat tärkeitä yhteistyösuhteita, vähentävät jännitteitä sekä lisäävät vaurautta ja vakautta. Sekä kauppa- että kehityspoliitiikan kautta Suomi voi vahvistaa sääntöperäistä monenkeskistä järjestelmää sekä edistää kansainvälisesti parhaita käytäntöjä. Siksi tuleva selonteko on hallituskauden merkittävimpiä linjauksia.

Selontekoprosessin sidosryhmäkonsultaatiossa tuodaan yhteen kaksi hyvin erityyppistä ohjaavaa kehystä: kehityspoliitiikan laaja-alainen, parlamentaarisesti valmisteltu ylivaalikautinen selonteko sekä vuonna 2012 valtioneuvoston periaatepäätös taloudellisten ulkosuhteiden toimintaohjelmasta, joka rajautui Suomen vienninedistämisstrategian kehittämiseen. Johdonmukaisuuden ja synergioiden vahvistamiseksi molemmat ulottuvuudet tarvitsevat yhteisen globaalin raamin. Sen tarjoaa YK:n Kestävän kehityksen Agenda 2030, erityisesti globaalia kumppanuutta ohjaava tavoite SDG-17 ja sen kauppaa, investointeja ja kehitystä ohjaavat alatavoitteet.

Myös laaja-alaisesti elinkeinoelämää ja yrityksiä osallistanut Suomen kestävän kehityksen strategia (2022) kannustaa tähän suuntaan. Strategian kantavana periaatteena on Suomen globaali vastuu ja vaikuttaminen, jossa pyritään maksimoimaan positiiviset ulkoisvaikutukset (kädenjälki) ja minimoimaan negatiiviset vaikutukset (jalanjälki). Lähestymistapa soveltuu hyvin kaupallistaloudellisiin suhteisiin.

Näkemyksiä, ideoita ja konkreettisia ehdotuksia kartoittava saatekirje ei sisällä tarkempaa tietoa tulevan selonteon ulottuvuuksista tai sisällöistä. Siksi lähdemme liikkeelle sen rakenteesta ja ehdotamme, että molempia politiikka-alueita käsitellään selonteossa tasavertaisina painottaen mahdollisia synergiaetuja. Jäsenemme vastaavat puolestaan suoraan ministeriölle saatekirjeessä esitettyihin tarkempiin kysymyksiin.

- *Esitämme, että tuleva selonteko päivittäisi kehityspoliitiikan osalta nykyistä selontekoa tämän hallituskauden prioriteetein sekä täsmentäisi kehityspoliitiikkaa ja kansainvälisiä*

taloussuhteita yhteisesti koskevia linjauksia. Selonteko ei korvaa parlamentaarisesti valmistettua pitkän aikavälin kehityspolitiikkaa muilta osin. Tätä lähestymistapaa suosittaa myös UM:n tulosperustaisen hallinnon evaluointi (2015).

Ehdotus selonteon rakenteeksi:

1. Johdanto yhteinen visio, arvot ja pitkänaikavälin päämäärät
2. Kauppapolitiikan osuus
3. Kehityspolitiikan osuus (Vahvistaa pitkänaikavälin elementtien jatkumisen ml. kehityspolitiikan tulosalueet ja päivittää ylivaalikautista selontekoa hallitusohjelman valossa)
4. Kaupan ja kehityksen neksus: yhteiset periaatteet, tavoitteet (ml. SDG 17) ja synergiat (ml. vienninedistäminen)
5. Kehitysyhteistyön rahoitustiekartta

Tarkemmat kommentit tulevan selonteon eri osuuksiin

1. Pitkän aikavälin visio, arvot ja pitkänaikavälin päämäärät

Kehityspolitiikkaa ja taloudellisia ulkosuhteita ohjaavien kehysten laadinnassa tulisi ottaa huomioon ennakoitavuuden tärkeys: yritykset odottavat toimintaympäristöltä ennakoitavuutta ja vakautta, ja on tärkeää, että myös politiikka-aloja ohjaavat linjaukset ovat pitkäjänteisiä ja hallituskaudet ylittäviä.

Hallitusohjelman mukaan kauppapolitiikan tärkein tavoite on suomalaisten yritysten viennin ja investointien edistäminen (s. 163). Kauppapolitiikassa on huomioitava myös huoltovarmuus, turvallisuus ja ympäristövaikutukset. Sen sijaan kauppapolitiikan ihmisoikeus- tai tasa-arvovaikutuksia ei mainita hallitusohjelmassa. Hallitusohjelmassa ei myöskään määritellä tai vahvisteta aiemmin esitettyä kehityspolitiikan virallista päämäärää.

Kehityspolitiikan ylivaalikautinen selonteko (2021) linjaa, että kehityspolitiikan päätavoite on köyhyyden ja eriarvoisuuden vähentäminen sekä kestävä kehitys. Suomen kehityspolitiikka perustuu ihmisoikeuksille.

- *Ehdotamme, että ulkoministeriön tulevaan selontekoon laaditaan pitkän aikavälin visio, nimetään yhteiset arvot ja pitkänaikavälin päämäärät. Ihmisoikeudet ja sukupuolten tasa-arvotavoite sekä kestävä kehitys Agenda2030 ovat yhteiset kaikille ulkosuhteille. Myös tulevan selonteon tulee rakentua tälle perustalle.*

2. Kauppapolitiikka

Kannatamme ehdotusta, että selontekoon tulee osuus, joka avaa yleisesti Suomen kauppapolitiikan tavoitteita osana Euroopan unionin kauppapolitiikkaa ja keskeisiin kaupan ja kehityspolitiikan kysymyksiin. Niihin kuuluvat WTO-järjestelmän tulevaisuus (ml. oikeudenmukainen vihreä siirtymä), Suomen tuki ja aseointi keskeisissä neuvotteluprosesseissa, kehittyvien maiden markkinoillepääsy ja kaupankäyntikapasiteetin vahvistaminen (erityisesti EU:n kautta) sekä ihmisoikeuksien,

sukupuolten tasa-arvon ja kestäväen kehityksen edistäminen kahden ja monenvälisissä kauppasopimuksissa ja kaupallisissa suhteissa. Lisäksi Suomi on tehnyt tärkeitä avauksia kehittyvien maiden tuotteiden arvoketjujen, niiden vastuullisuuden sekä kehittyviin maihin jäävän taloudellisten hyödyn vahvistamiseksi.

Erityisen tärkeää on huomioida, että kaupalla ja investoinneilla on merkittäviä sukupuolivaikutuksia. Suomen pitkäaikaisena tavoitteena ulko- ja turvallisuuspolitiikassa on ollut tasa-arvon edistäminen sekä naisten ja tyttöjen aseman vahvistaminen. Kauppapolitiikka on tässä tärkeä työkalu. Naisten ja tyttöjen oikeuksia edistävä kauppapolitiikka vaatii kuitenkin uutta perspektiiviä ja esimerkkejä verrokkimaista. Aiemmin tasa-arvo on otettu huomioon lähinnä kehitysyhteistyörahoituksella toteutetuissa Aid for Trade –hankkeissa. Nykyisellä hallituskaudella Suomen täytyy rakentaa johdonmukaisesti tasa-arvoa ja ihmisoikeuksia edistävää kauppapolitiikkaa ja vienninedistämistä. Tämä toteuttaisi myös hallitusohjelman (s. 158) kirjausta naisten ja tyttöjen oikeuksien edistämisestä osana kaikkea ulkopoliittikkaa.

Suomen tulisi varoa liiallista riippuvuutta yksittäisistä epädemokraattisista maista (Kiina, Venäjä, suuret öljynviejämaat) ja lisätä yhteistyötä muiden maiden kanssa, myös Afrikan, johon kauppasuhteet nyt ovat vähäisiä, mutta joka tulee lähivuosikymmeninä kasvamaan nopeasti väestöltään ja taloudeltaan, teollistumaan ja kaupungistumaan rivakasti ja tiivistämään yhteistyötään ulkomaailman kanssa, samaan tapaan kuin Kiina ja Intia viime vuosikymmeninä. Afrikan tuleva kehitys perustuu paljolti mm. viestintä- ja energiateknologian edistysaskeliin, joiden kehittämiseen Suomikin on merkittävästi osallistunut.

- *Ehdotamme, että ulkoministeriö laatii luonnostekstin selonteon eri osioista ja lähettää ne uudelle sidosryhmien kommentointikierrokselle.*

3. Kehityspoliittikka

Kehityspoliittikan kautta Suomi luo kumppanuuksia, kasvattaa kohdemaiden tuntemusta ja edellytyksiä kaupalliselle yhteistyölle. Tässä suhteessa Suomen maa- ja alueelliset ohjelmat ovat avainasemassa. Toimintaympäristön muutos tekee Suomen painotuksista ja monitoimijälähestymistavoista entistä relevantimpia. Afrikan ja erityisesti Afrikan sarven strateginen merkitys korostuvat.

Pk-sektorin toimijoiden osallistuminen ja kestäväen kehityksen mukaiset investoinnit tukevat kehityspoliittikan ja kehitysyhteistyön vaikuttavuutta. Suunnitellut maa- ja aluekohtaiseen kehitysyhteistyöhön kohdistuvat leikkaukset heikentävät myös yksityisen sektorin roolia siltä osin kuin yritykset ovat osallistuneet tällaiseen yhteistyöhön. Maaohjelmista leikkaaminen paitsi vaikuttaa Suomen asemaan kehitysyhteistyötoimijana, myös heikentää suomaiden yritysten kaupallisia mahdollisuuksia, mitä ei voida pitää toivottavana kehityssuuntana.

Koska hallitusohjelman mukaan Suomen kehitysyhteistyön tulee olla tuloksellista ja tehokasta, kannattaa yhteistyö kohdentaa jatkossakin ensisijaisesti parlamentaarisesti määriteltyihin nykyisiin kehityspoliittikan tulosalueisiin ja niiden kehittämiseen (ks. OECD 2017 arvio Suomen tulosperustaisuuden kehittämistä). Näitä talousalueita ovat naisten ja tyttöjen oikeudet, koulutus, kestävä talous ja ihmisarvoinen työ, rauhanomaiset, demokraattiset yhteiskunnat sekä ilmastonmuutos (hillintä ja sopeutuminen), luonnon monimuotoisuus ja luonnonvarojen (ml. vesi ja

metsät) kestävä hallinta ja käyttö. Globaali ruokakriisi korostaa entisestään ruokaturvatyön merkitystä.

Keskustelu kehitysyhteistyön ehdollisuudesta vaatii erillisen konsultaation.

4. Kaupan ja kehityksen neksus

Kaupan ja kehityksen välinen rajapinta on ollut vaihtelevasti Suomen taloudellisten ulkosuhteiden keskiössä. Pidämme sen vahvistamista tervetulleena aloitteena. Suomen tulisikin kartoittaa sitä, miten Kestävän kehityksen Agenda 2030 tavoitteet kaupan, investointien, teknologiayhteistyön osalta voidaan saavuttaa entistä päämäärätietoisemmin. Suomella on ollut tärkeä rooli kehittyvien maiden kauppakapasiteetin tukemisessa (ml. Trademark Africa), jota on syytä jatkaa.

Siinä, missä kauppapolitiikassa kannattaa panostaa nouseviin talouksiin laajalti, kehitysyhteistyössä ja kaupan ja kehityksen neksuksessa Suomen kannattaa panostaa erityisesti Afrikan kestävä kehityksen tukemiseen tavalla, joka parantaa afrikkalaisten mahdollisuuksia työhön, toimeentuloon ja hyvään elämään kotiseudulla vaarantamatta elinympäristöä paikallisesti tai globaalisti. Jos Afrikan kestävä kehitys epäonnistuu, se heijastuu Eurooppaan ja Suomeen enemmän kuin ongelmat muissa maanosissa.

Aktiivinen osallistuminen Afrikan kehitykseen on Suomen etu myös siksi, että se tarjoaa mahdollisuuksia suomalaisille yrityksille ja suomalaiselle osaamiselle, mahdollisesti myös ratkaisuja työvoimapulaan Suomessa, mikäli työperäinen maahanmuutto hoidetaan taitavasti.

Suomen kauppapolitiikkaa ja taloudellisia ulkosuhteita koskevien intressien edistäminen edellyttää myös suomalaisten yritysten vahvaa osallistamista ja osallistumista. Yrityksistä löytyvää monipuolista ja laajaa osaamista tulisi hyödyntää niin kestävä kehityksen osaamisen edistämiseksi kuin kehitysyhteistyössä laajemmin. Esimerkiksi uusien teknologioiden käyttöönotto ja hyödyntäminen yrityksissä tarjoavat ratkaisuja myös kehitysyhteistyöhön ja suomalaisten yritysten roolia kehitysyhteistyössä on tilaa vahvistaa nykyisestä.

Suomalaisten yritysten innovaatiot ovat tärkeässä roolissa myös globaalien ja kehittyvien maiden haasteiden ratkaisemisessa, esim. sää, cleantech, digitaalisuus sekä metsäosaaminen. Finanssisijoitukset ovat merkittävä, tehokas ja mitattava keino tähän.

Suomalaisyritysten osallistumismahdollisuuksien vahvistaminen EU:n Global Gateway- ja muissa kansainvälisissä aloitteissa/hankintakilpailuissa on tervetullut suunta.

Kehityspolitiikan näkökulmasta erityisen keskeistä olisi edistää kestävä kehityksen mukaisia investointeja mahdollisimman laajasti kehittyvillä markkinoilla. Erityinen tarve niille on haurailta alueilla. Suomella on jo olemassa olevia instituutioita, kuten Finnfund, Finnpartnership ja FCA Investments, jotka voivat toimia perustana kehittyvien maiden markkinoiden tukemiselle. Näiden ympärille tulisi luoda toimintaympäristö, joka sallii suomalaisten yritysten tukemisen näillä markkinoilla, jos tästä on selkeä hyöty YK:n kestävä kehityksen tavoitteiden (SDG) saavuttamisessa.

Suomen tulee vaalia asemaansa tasa-arvon edelläkävijänä ja tehdä jatkossakin rohkeita avauksia uusista teemoista, kuten Suomi on tehnyt mm. teknologian, innovaatioiden ja tasa-arvon risteyskohdan tuomiseksi kansainvälisen politiikan agendalle. Tämä luo uusia yhteistyön mahdollisuuksia ja nostaa Suomen profiilia niin monenvälisessä kuin kahdenvälisessäkin yhteistyössä (esim. lisääntymisterveyteen liittyvä liiketoiminta, kuten Lunette-kuukupit, digineuvolat jne.).

Kaupalla ja kehityksellä on keskeinen rooli ekologisen kestävyuden edistämässä. Kiertotalouden, uusiutuvan energian ja digitaalisten ratkaisujen painoarvo tulee nousemaan vihreän siirtymän myötä. Suomalaisilla yrityksillä on edellytykset tarjota kaivattuja kestäviä ratkaisuja, mutta yrityksemme tarvitsevat usein tukea etenkin kehittyvillä markkinoilla.

Useimpien suomalaisten viejien kannalta realistisempia mahdollisuuksia löytyy usein keskisuurista yksityisen sektorin hankkeista. Alikäytetty resurssi Suomen taloudellisissa ulkosuhteissa on Suomessa pysyvästi tai väliaikaisesti asuva muiden maiden diaspora, erityisesti Suomeen muualta tulleet opiskelijat. Heidän työllistymistään suomalaisten vientiyritysten palvelukseen kannattaisi ehkä edistää.

Konfliktiherkkinä aikoina ja erityisesti kumppanuuksissa kehittyvien maiden kanssa on syytä kiinnittää huomioita, ettei kaupankäynti tai investoinnit lisää jännitteitä ja väkivallan uhkaa toimintaympäristössään. Konfliktisensitiivisen lähestymistavan avulla voidaan ennaltaehkäistä toiminnan tahattomia negatiivisia vaikutuksia ja edistää myönteisiä vaikutuksia kestäväen rauhan rakentumiseen. Se edellyttää kykyä ymmärtää toimintaympäristöä ja siinä vallitsevia piileviä ja avoimia konflikteja sekä toiminnan jatkuvaa sovittamista suhteessa niihin. Tässä kehitysyhteistyön asiantuntijuus ja suhteet voivat olla merkittävä resurssi.

5. Kehitysrahoitus ja hallitusohjelman kirjaus kehitysrahoitusuunnitelmasta

Suomen kehitysrahoitus tulisi nähdä pitkäjänteisenä investointina globaaliin kestäväen kehitykseen ja vakauteen. Se ilmentää osaltaan sitoutumistamme monenkeskiseen järjestelmään ja sen perusteisiin. Myös kaupankäyntikapasiteettia tuetaan kehitysyhteistyövaroin. Kehitysrahoitus onkin oleellinen osa YK:n Agenda 2030:n kestäväen kehityksen globaalia kumppanuutta (SDG-17) ja Suomen osoittamaa tukea kestäväen kehityksen tavoitteille kehittyvissä maissa. Agenda 2030:n toteuttajana Suomi on sitoutunut käyttämään 0,7 prosenttia bruttokansatulostaan (bktl) kansainväliseen kehitysyhteistyöhön ja ohjaamaan 0,2 prosenttia bktl:stä kaikkein köyhimmille, niin kutsutuille LDC-maille. YK:n määritelmän mukaan LDC-maat kärsivät samanaikaisesti matalasta tulotasosta, matalasta inhimillisestä pääomasta sekä talouden haavoittuvuudesta. Virallisen kehitysyhteistyön merkitys vähiten kehittyneissä maissa on edelleen huomattava. Sen merkitys korostuu edelleen, mitä hauraampi valtio on.

Kansainvälisen tilanteen kriisiytyessä kehitysyhteistyörahoituksen painoarvo on uudestaan nousussa. Yhä kasvava määrä velvoitteita katetaan kehitysyhteistyövaroin. Kehitysyhteistyön lisäksi Suomi kattaa kehitysyhteistyörahoituksella ennätyskorkeat humanitaariset tarpeet, tuen Ukrainalle sekä tärkeänä luokkana kansainvälisten ympäristösopimusten, erityisesti ilmasto- ja luontosopimusten velvoitteet. Nämä sitoumukset ovat osa sääntömääräistä kv. oikeudellista perustaa, jota Suomi ei voi ohittaa. Erityisesti on huomattava, että humanitaarisen avun tarve on kasvanut viime vuosikymmenen aikana kestävämmälle tasolle. Globaalisti apua tarvitsevien ihmisten määrä on jo 30% suurempi kuin viime vuonna samalla kun rahoitusvaje kasvaa ja avun tarpeeseen vastaaminen jää yhä pienemmälle tasolle – vain viidennes tämän vuoden tarpeista on saatu rahoitettua.